

Tolić, L.

DINAMIZAM BIKA

Sažetak: Rad *Dinamizam bika* istražuje višeslojnu simboliku bika u povijesti, umjetnosti i filozofiji, s posebnim naglaskom na pojam dinamizma u likovnom izrazu. Bik, kao arhetipski simbol snage, moći i borbenosti, kroz stoljeća je inspirirao brojne mitove, rituale i umjetnička djela. U kontekstu dvadesetog stoljeća, pojam dinamizma posebno je razvijen u talijanskom futurizmu, čiji su predstavnici nastojali prikazati pokret i energiju modernog doba kroz optičke iluzije i fragmentaciju oblika. Autor rada promatra taj koncept kroz vlastitu skulpturalnu praksu, gdje motiv bika postaje sredstvo izražavanja unutarnjeg pokreta i napetosti bez upotrebe dodatnih likovnih elemenata, već putem stilizacije forme. Time se ostvaruje jedinstveno tumačenje dinamizma koje objedinjuje tradicijski simbol i moderni umjetnički izričaj.

Ključne riječi: bik, dinamizam, futurizam, umjetnost, skulptura, simbolika, pokret

Podatci o autoru: mag. kiparstva Tolić L[uka], Sveučilište u Mostaru, Akademija likovnih umjetnosti Široki Brijeg, Alojzija Stepinca 16, 88220 Široki Brijeg, Bosna i Hercegovina, lukatolic94@gmail.com

Tolić, L.

THE DYNAMISM OF THE BULL

Abstract: The paper *The Dynamism of the Bull* explores the multilayered symbolism of the bull in history, art, and philosophy, with a special focus on the concept of dynamism in visual expression. As an archetypal symbol of strength, power, and combativeness, the bull has inspired countless myths, rituals, and works of art throughout the centuries. In the context of the twentieth century, the notion of dynamism was particularly developed within Italian Futurism, whose representatives sought to depict the movement and energy of the modern age through optical illusions and the fragmentation of form. The author examines this concept through personal sculptural practice, where the motif of the bull becomes a means of expressing inner movement and tension without the use of additional visual elements, but rather through the stylization of form. This approach results in a unique interpretation of dynamism that unites traditional symbolism with modern artistic expression.

Key words: bull, dynamism, futurism, art, sculpture, symbolism, movement

Author' s data: Master of sculpture, Tolić L[uka], University of Mostar, Academy of Fine Arts Široki Brijeg, Alojzija Stepinca 16, 88220 Široki Brijeg, Bosnia & Herzegovina, lukatolic94@gmail.com

1. Uvod

Uloga bika u ljudskoj povijesti i kulturi seže unatrag tisućama godina, ostavljajući trag koji se proteže kroz različite aspekte ljudskog društva. Od drevnih vremena pa sve do danas, bikovi su bili simboli snage, moći, strasti i borbenosti.

Ovaj će rad istražiti različite dimenzije bikova kroz povijest, analizirajući njihovu prisutnost u mitologiji, umjetnosti i drugim sferama ljudske aktivnosti.

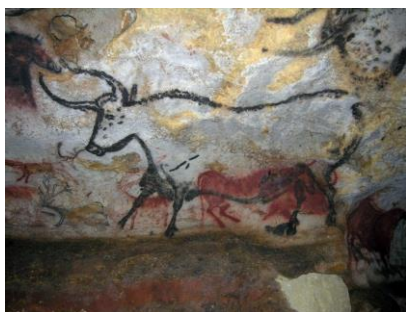
Kroz umjetnost, ljudi su često pokušavali izraziti svoje osjećaje prema bikovima i prenijeti njihovu simboliku, što je vidljivo u brojnim umjetničkim djelima koja su inspirirana motivima bika i koja će se navesti u ovom radu. Kroz vlastite radove autora bit će prikazane skulpture dinamizma nastale na motivu bika kao i njihov proces stvaranja.

2. Bikovi kroz povijest

2.1. Bik u prapovijesti i prvim civilizacijama

U mnogim dijelovima svijeta, još od prapovijesti pronalazimo prikaze bikova na stijenama, špiljama i drugim površinama. Ovi su prikazi imali religijsko značenje, ali i pokazivali su praktične aspekte lovstva i pripitomljavanja. U prapovijesnoj umjetnosti, bikovi su često prikazivani na keramici, kamenim artefaktima, ogrlicama i drugim predmetima. U špiljama diljem svijeta, uključujući primjerice pećinu Lascaux u Francuskoj, pronađeni su prikazi bikova koji su stari tisućama godina. [6] Nisu potpuno poznati razlozi za njihovo postojanje, no misli se kako su bikovi vjerojatno promatrani kao simboli snage i plodnosti. Također, bili su izvor hrane, pa su njihovi crteži jedan od načina na koji su ih štovali.

Na teritoriju današnjeg Pakistana i Indije, civilizacija doline Inda (oko 3300. - 1300. pr. Kr.) ostavila je mnoge artefakte koji prikazuju bikove [3]. Ovi prikazi sugeriraju da su imali kulturnu i religijsku važnost.

Slika 1: Crtež bika
u pećini Lascaux [33]

Slika 2: Adad, bog kiše i neba
u Pergamskom muzeju u Berlinu [20]

U Mezopotamiji, sumerska civilizacija (oko 4500. - 1900. pr. Kr.) često je prikazivala bikove na svojim pečatima i umjetničkim djelima. Bili su povezani s različitim božanstvima i ritualima. Jedan od njih je i Adad (Hadad), prikazan u obliku bika, bog kiše i neba koji se nalazio na lštarinim dverima u Babilonu. [19] Odnos između ljudi u Mezopotamiji i životinja potječu iz davnih vremena što dokazuju crteži i natpisi koji su ukrašavali stropove pećina. Postoje mnogi pronađeni objekti koji datiraju iz tog perioda s prikazima bika, a jedan od njih je krilati bik kojeg je prvi pronašao arheolog Henry Layard 1886. godine. [11] U starom Egiptu, bikovi su imali važnu religijsku simboliku. Bik Apis, sveti bik plodnosti, povezan je s božanskim atributima i često se prikazivao kao posrednik između ljudi i bogova. [6] Bik Mnevis je još jedan sveti bik u Egiptu. Štovao se u Heliopolisu i vjeruje se da je inkarnacija boga Ra. Bik Buchis štovan je u Armantu kao reinkarnacija boga Horusa. [15] Keltska kultura u Europi također je uključivala simboliku bikova, često povezanu s prirodnim ciklusima i plodnošću. Tarvos Trigaranus, keltsko božanstvo urezano na *Stupu lađara* (eng. - *Pillar of the Boatmen*) kao bik s tri ždrala na leđima, smatra se da je simbol snažnog čuvara zemlje. [12]

Slika 3: Skulptura Apisa iz Serapeuma u Sakari [45]

2.2. Bik u klasičnoj umjetnosti

U grčkoj mitologiji i religiji, bikovi su igrali značajne uloge. Najpoznatiji primjer je mit o Minotauru, polučovjeku i polubiku, koji je živio u labirintu na otoku Kreti. Ovaj mit ilustrira složenost prirode i kontrast između ljudskog i životinjskog. Također, bikovi su često korišteni kao žrtvene životinje u religioznim obredima. Bik je povezan i s bogom Zeusom, kraljem svih bogova. Zeus je često prikazivan kako jaše bika i vjerovalo se da ima moć preobrazbe u samog bika. [3]

Skulpture bikova bile su česte u grčkoj umjetnosti. Njihova tjelesna snaga, energija i gracioznost često su bili prikazani u kamenu i bronci. Primjerice, riton (posuda) s motivom bikove glave iz minojske civilizacije, isklesan je iz jednog bloka crnog steatita i visok je 26 centimetara. Navedena rezbarija je karakteristična po kombinaciji živog realizma i stilizacije. [32] Motivi bikova su se često nalazili i u grčkoj keramici. Prikazi lova na bikove, obredi i mitološke priče dodavali su dubinu umjetničkim djelima. Vaze (npr. *Vaza François* iz 570. pr. Kr.) ilustriraju herojske priče s čestim motivom bikova. [4]

Slika 4: Rimska brončana glava bika [34]

Slika 5: Riton u obliku glave bika iz palače na Knosu [32]

Bikovi su bili povezani s herojskim i ratničkim vrlinama, odražavajući ideal muževnosti u grčkom društvu. Bili su duboko ukorijenjeni u grčku kulturu, simbolizirajući snagu, hrabrost, plodnost i povezanost s mitologijom i religijom. [3] Također, bili su prisutni u različitim aspektima umjetnosti antičkog Rima, noseći simboličko i kulturno značenje koje je variralo ovisno o vremenskom periodu i kontekstu. Bikovi su bili žrtvene životinje za različite bogove i božanstva. Rimljani su vjerovali da žrtvovanje bikova priziva povoljnost bogova i osigurava prosperitet i zaštitu za Rimsko Carstvo. Motivi bikova često su se pojavljivali na rimskim keramičkim posudama, uključujući vaze i tanjure. Prikazi lova na bikove, žrtvovanja ili ritualnih scena bili su česti motivi, a nalazili su se i na rimskim kovanicama. [17] Na reljefima, bikovi su se često pojavljivali kao dio većih scena. Na primjer, reljefi na Trajanovom stupu prikazuju scene iz dačkog rata, uključujući i prizore s bikovima koji sudjeluju u ratnim događanjima. [7]

2.3. Bik u srednjovjekovnoj, renesansnoj i baroknoj umjetnosti

U srednjovjekovnoj umjetnosti, bikovi su se pojavljivali kao simbolički motivi koji su nosili različita značenja u različitim kontekstima. Bili su povezani s religijskim simbolizmom, mitologijom i svakodnevnim životom tog vremena.

U kršćanskoj ikonografiji, bikovi su često povezivani s apostolom Lukom. Luka je tradicionalno simboliziran bikom, što je proizašlo iz njegova opisa žrtvene životinje u Starom zavjetu. [9] Bik je tumačen kao simbol žrtve Krista za spasenje ljudi. Bikovi su se koristili u srednjovjekovnim alegorijama za prenošenje moralnih i duhovnih poruka. Ponekad su predstavljali snagu, ponekad okrutnost ili pohlepu. Na taj su način bili su prisutni u slikama koje su ukazivale na različite karakteristike ljudske prirode. U srednjovjekovnim knjigama i ilustracijama, bikovi su se ponekad pojavljivali kao ukrasni motivi. Ovi prikazi nalazili su se na marginama rukopisa ili u okvirima slika.

Slika 6: Bik, simbol apostola Luke [41]

U renesansnoj i baroknoj umjetnosti, bikovi su se pojavljivali kao simbolički motivi i tematski elementi, noseći različita značenja ovisno o kontekstu i umjetničkom djelu. Renesansa je bila razdoblje obnove interesa za antiku, humanizam i realistične prikaze, pa su bikovi bili prikazivani s pažljivom pozornošću na detalje i simbolički kontekst. Često su se pojavljivali u prikazima antičke mitologije i alegorija. Dva najpoznatija primjera su Tizianova i Rembrandtova slika *Otmice Europe* iz grčke mitologije. [36] [31]

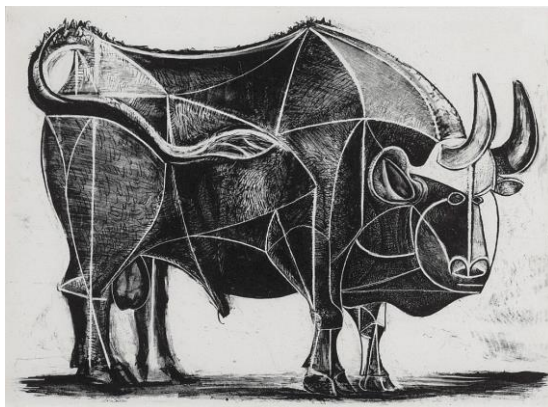
Tizianova slika nastala je između 1560. i 1562. godine i prikazuje mitološku scenu u kojoj Zeus, bog groma i munje, preuzima oblik bijelog bika kako bi osvojio Europu, kći feničkog kralja. Tizianova slika prikazuje trenutak kada

Zeus otme Europu. Europa je prikazana kako sjedi na biku. Zeus je prikazan kao bijeli bik, s moćnim tijelom i ljutim izrazom lica. Slika je puna energije i pokreta, a atmosferu drame i uzbuđenja pojačava kontrast između svijetlog tijela Europe i tamnog tijela bika. [36]

Rembrantova slika *Otmica Europe* naslikana je 1632. godine u Rembrandtovom ranom baroknom stilu. U središtu slike nalazi se Europa prikazana kao mlada žena s izrazom užasa na licu, koja leži na leđima snažnog mišićavog bika. Rembrandt koristi kontrast svjetla i sjene kako bi stvorio snažnu atmosferu. [31]

2.4. Bik u modernoj umjetnosti: kubizam i nadrealizam

U kubizmu, umjetničkom pokretu koji se razvio početkom 20. stoljeća, bikovi su se pojavljivali kao jedan od motiva i simbola koji su bili podvrgnuti kubističkoj dekonstrukciji i reinterpetaciji. Kubizam je bio poznat po svojoj inovativnoj perspektivi, geometrijskoj apstrakciji i razbijanju oblika na geometrijske fragmente. [2] Jedan od primjera umjetničkog djela u kubizmu s motivom bika je litografija *Bik* (španjolski *Toro*) španjolskog umjetnika Pabla Picassa. Ova litografija, kreirana 1945. godine, predstavlja izvrsnu ilustraciju kako je Picasso tretirao temu bika u kubističkom stilu. [21]

Slika 7: Pablo Picasso, *Toro* [22]

Motiv bikova pojavio se i u nadrealističkom umjetničkom pokretu, gdje je bio podvrgnut istraživanju nesvjesnog, fantastičnog i iracionalnog. Nadrealizam je istraživao dublje slojeve svijesti, snove, mitove i neobične asocijacije, a motiv bikova bio je prisutan kao sredstvo za izražavanje tih složenih ideja.

2.5. Simbolika bika

Simbolika bika ima bogato i raznoliko značenje u umjetnosti, od antičkih civilizacija do suvremenih umjetničkih izričaja. Postoje dvije glavne strane simbolike bikova – jedna je snaga, žestina i borbenost povezana s njegovom neukrotivošću; a druga je povezana s poljoprivrednom važnošću. [12]

Ovaj simbol nosi dublje značenje koje se može interpretirati kroz različite aspekte kao što su snaga, plodnost, borbenost, dualnost i povezanost s mitologijom i religijom. U mnogim kulturama, bik je simbol snage i moći. Njegova fizička impozantnost, snažno tijelo i rogovi često su povezani s idejom fizičke i emocionalne snage. U antičkoj Grčkoj bik je bio povezan s božanstvima poput Zeusa, što je naglašavalo moć i dominaciju. [12] Bik je također simbol plodnosti i obnove. Povezan je s prirodom i cikličkim promjenama. U mnogim kulturama, bik je bio povezan s žetvom i plodnim zemljištem, što je naglašavalo njegovu ulogu kao simbola obilja.

Slika 8: Heraklo lovi bika,
Kreta [30]

Slika 9: Skulptura bika Nandi,
Indonezija [27]

Borbenost i agresija također su česte interpretacije simbolike bika. Njegova priroda borbenosti i borba bikova u areni bila su inspiracija za različite umjetničke prikaze. Ova simbolika može se interpretirati kao izraz odlučnosti, strasti i hrabrosti. U umjetnosti, bikovi su često prikazivani u dinamičnim i borbenim situacijama kako bi istaknuli ovu stranu njihove prirode. Simbolika bika također ima duboke korijene u mitologiji i religiji. U hinduizmu, bik Nandi je božanska pratnja boga Šive, a u grčkoj mitologiji bik je povezan s mnogim božanstvima. [18]

3. Dinamizam

3.1. Dinamizam u filozofiji

Dinamizam je filozofski pogled na svijet prema kojemu je sve što postoji sastavljeno od sila i njihovog međusobnog djelovanja. Ovaj je pogled suprotan statičkom pogledu koji tvrdi da je svijet sastavljen od nepromjenjivih supstancija. U najširem smislu, dinamizam je nazor koji sve stvarnosti, i fizičku i duhovnu, svodi na sile. Heraklit je jedan od najpoznatijih filozofa koji je zastupao dinamistički pogled na svijet. On je tvrdio da je svijet u stalnom kretanju i promjeni, i da se sve stvari mogu razumjeti kao međudjelovanje sila. U strožem smislu, dinamizam tumači kako su elementi tvari zapravo neprostorne sile. Međutim, i ove sile dinamisti shvaćaju na različite načine. Iako postoji mnogo različitih dinamističkih teorija, možemo ih razvrstati u nekoliko glavnih skupina. [42] Drugu vrstu dinamizma, koju je prvi znanstveno utemeljio hrvatski isusovac Ruđer Bošković, predstavlja tzv. dinamički atomizam. Prema njemu, bit tvari sastoji se u nematerijalnim i nedjeljivim atomima koji su opremljeni privlačno-odbojnom silom i koji djeluju i na daljinu. Slično je na području filozofije dokazivao atomistički dinamizam i Immanuel Kant, koji je začetnik danas opće rasprostranjenog fenomenalističko-dinamičkog shvaćanja materije. Ono što opažamo nisu nikakve prostorne

tjelesne supstancije same po sebi, već samo pojave (fenomeni) dviju sila, odbojne i privlačne, koje svojim djelovanjem pobuđuju u našim osjetilima dojam kao da su tijela prostorna i međusobno kvalitativno različita. Jedan od najpoznatijih zagovornika dinamizma bio je Gottfried Leibniz (1646. – 1716.) koji je tvrdio kako je svemir sastavljen od monada, što su jednostavne supstance obdarene vlastitom silom ili energijom. Te monade međusobno djeluju kroz unaprijed uspostavljenu harmoniju, što znači da su savršeno usklađene jedna s drugom, čak i ako ne djeluju kauzalno. [42]

3.2. Dinamizam u umjetnosti

Dinamizam (plastični) je teorija umjetnosti koju je razvio talijanski futuristički slikar Umberto Boccioni u svom manifestu iz 1913. To je način prikazivanja dinamičkog kretanja objekata i ljudi u prostoru. Boccioni je vjerovao kako su tradicionalne forme umjetnosti, poput slikarstva i skulpture, statične i nisu točno odražavale stvarni svijet. On je tvrdio da bi umjetnici trebali koristiti nove tehnike za prikaz energije i pokreta modernog života. [5] Umberto Boccioni bio je talijanski slikar, kipar i teoretičar umjetnosti, jedan od osnivača futurizma. Fasciniran pokretom, dinamikom i energijom u svom je radu često oslikavao ove teme. [24] Jedna od najpoznatijih Boccionijevih slika je *Dinamizam biciklista* (eng. *Dynamism of a Cyclist*) iz 1913. godine. U svojim učenjima o dinamizmu Boccioni progresivno prolazi kroz faze, od početnog pokreta tijela do skoka unaprijed u ekspanziji koja rastavlja svoju formu, pa do preciznog prikaza smjera kretanja i konačno do skoro potpune apstrakcije linija koje potiskuju prema naprijed kreirajući dojam brzine. [8]

U svojim djelima Boccioni želi predstaviti svoju ideju o konceptu prostora, prema kojem ako se udaljenost ne može vidjeti, onda se ne može ni percipirati. Posljedično, promatrač vidi konja i nekoliko kuća u pozadini kao dinamičko jedinstvo. Boccioni je svoje djelo *Dinamizam jurećeg konja + kuće* (eng. *Dynamism of a speeding Horse + Houses*) kreirao nakon objave

manifesta o tehničkim pravilima za futurističke skulpture. U tom dokumentu potiče se uporaba više različitih materijala, ideja međusobnog prožimanja između subjekta i pozadine i odbacivanje zatvorenih formi. [5] Boccioni je također bio poznat po svojim skulpturama, koje su također bile usredotočene na pokret i dinamiku. Njegova najpoznatija skulptura je *Jedinstvene forme kretanja u prostoru* (eng. *Unique Forms of Continuity in Space*) iz 1913. godine. Ova skulptura prikazuje ljudsku figuru u pokretu, a Boccioni je koristio apstraktne oblike i linije kako bi stvorio dojam dinamičnosti. [5]

Slika 10: U. Boccioni, *Dinamizam jurećeg konja + kuće* [40]

Slika 11: U. Boccioni, *Jedinstvene forme kretanja u prostoru* [46]

Giacomo Balla bio je talijanski slikar, kipar i pjesnik, najpoznatiji kao jedan od osnivača i glavni teoretičar futurizma u slikarstvu. Isprva je radio u duhu poentilizma, potom je 1910. godine s Umbertom Boccionijem i Ginom Severinijem utemeljio futuristički pokret. [23] Njegova najpoznatija djela uključuju *Dinamizam psa na uzici* (1912.), *Dinamizam konja u trku* (1913.) i *Dinamizam bijelog konja* (1914.). U ovim djelima Balla je koristio tehnike kao što su divizionizam i simultanizam kako bi stvorio iluziju kretanja i brzine. Njegova slika *Dinamizam psa na uzici* (1912.) prikazuje psa u pokretu tako da se pokret prikazuje umnožavanjem prikaza psećih nogu. [35]

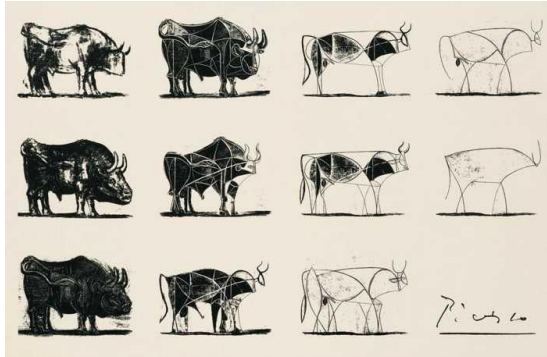

Slika 12: Giacomo Balla, *Dinamizam psa na uzici* [35]

4. Djela s motivom bika

Pablo Picasso kreirao je 1945. godine seriju od jedanaest litografija pod nazivom *Bik* (franc. *Le Taureau*). Prikazuje bikove u raznim stadijima apstrakcije, počevši od poprilično realističnog prikaza sve do nekoliko linija koje ocrtavaju bika. Evolucija bika kroz jedanaest grafika daje rijetku priliku vidjeti Picassov kreativni proces. [21] Iako Picasso nije otkrio točne razloge svoje fascinacije bikovima, jedno od mogućih objašnjenja je da je pomoću bikova prikazivao sebe kroz autoportret. U tom pogledu bika se može promatrati kao simbol muževnosti, ali i kao žrtvu zbog ubijanja životinja u borbi s bikovima. [47] Druga objašnjenja uključuju skrivene političke ideologije te da je bik bio simbol Španjolske kao veza sa španjolskim narodom i idejama o fašizmu. [47]

Picassova *Bikova glava* je djelo nastalo 1942. godine od sjedala i upravljača bicikla. Djelo je izrađeno od metala, a njegova veličina je oko 25 centimetara. Picasso je oblikovao sjedalo bicikla tako da izgleda kao bikova glava. Nos je izrađen od upravljača bicikla, a uši su napravljene od vijaka i drugih metalnih dijelova. Oči su izrađene od rupa u metalu. Bio je fasciniran idejom pretvaranja svakodnevnih predmeta u nešto novo i neočekivano. [14]

Slika 13: Pablo Picasso,
Bik [1]

Slika 14: Pablo Picasso,
Bikova glava [28]

Brončana skulptura *Jurišni bik*, (eng. *Charging bull*) Artura di Modice, smještena u finansijskom kvartu New Yorka, postala je simbol ne samo vitalnosti Wall Streeta, već i trajnog duha samoga grada. S masom od preko 3200 kilograma i dužinom od 5 metara, *Jurišni bik* plijeni pozornost. Bik nije samo izolirano umjetničko djelo već postaje neodvojivim dijelom urbane sredine. Postao je simbol finansijskog optimizma i tržišne otpornosti. Predstavlja neosvojivi duh New Yorka, grada koji je prebrodio mnoge izazove kroz svoju povijest. Di Modica je kreirao skulpturu bika nakon kraha burze 1987. kao simbol snage, moći i nade za budućnost Amerikanaca. [10]

Slika 15: Arturo di Modica, *Jurišni bik* [29]

Engleski slikar Francis Bacon, predstavnik nove figuracije, često je koristio svakodnevne teme i portrete kao polazište za svoje slike, ali ih je na osebujan način transformirao u simboličke motive. [38] Za motive svojih djela koristio je životinje, a jedna od njih je i bik. *Studija za borbu s bikovima* (eng. *Study for a Bullfight*) je serija od tri slike s motivom borbe s bikom, kreirane 1969. godine. [43] Svoje djelo *Studija bika* (eng. *Study of a Bull*) iz 1991. završio je tek nekoliko mjeseci prije svoje smrti u Madridu. Slika prikazuje zatamnjen prikaz bika koji izlazi iz crne praznine, iz tame u svjetlo. [44]

Slika 16: F. Bacon, *Studija za borbu s bikovima broj 1* [43]

Slika 17: F. Bacon, *Studija bika* [44]

Vojin Bakić bio je jedan od važnijih hrvatskih kipara 20. stoljeća, a njegova skulptura *Bik* jedno je od njegovih najpoznatijih djela. Skulptura je prvi put izložena na Venecijanskom bijenalu 1956. godine, gdje je osvojila nagradu za najbolju skulpturu. Od tada je izložena na brojnim izložbama diljem svijeta. U svom stvaralaštvu (1949. – 1958.) na ženskim aktovima i skulpturama bikova sažima volumen, detalje spaja u cjelinu te stvara čudesnu ravnotežu velikih, čistih oblika apstraktne ljepote. [39] Skulptura *Bik* (1959.) je jednostavna, kompaktna i glatka, a svojim je savršenstvom, dimenzijama i površinom ostavila snažan dojam. [25]

Slika 18: Vojin Bakić, *Bik* [25]

5. Dinamizam bika u vlastitim skulpturama

Skulpture *Dinamizam jurećeg bika* i *Bikov dinamičan hod* rađene su od drveta i metala. Za tijelo bika korišteno je drvo oraha, a rogovi su rađeni od aluminija i mesinga. Proces rada kreće s crtanjem konturnih linija bočne strane bika na materijalu, odnosno drvetu. Zatim se kreće s prvim rezovima s motornom pilom po drvetu. Nastaje gruba obrada s kojom se odstranjuju veliki komadi materijala i skulptura dobiva svoje prve naznake forme.

Slika 19: Proces rada skulpture bika od drveta (lijevo i desno)

Nakon rada s motornom pilom slijedi gruba obrada s dlijetima. Za većinsku obradu korištena je ravna brusilica s nastavcima za drvo. Taj je alat omogućio lakše i sigurnije odstranjivanje materijala jer, ako se radi s dlijetima, postoji mogućnost da se zbog vibracija od udaraca odlomi neželjeni komad materijala. Nakon toga slijedi rad s kutnom brusilicom na koju je stavljena rašpa za drvo. S tim alatom odstranjuju se sve grube nepravilnosti na radu i dobiva se krajnja forma. Nakon toga slijedi završna obrada s brusnim papirom s kojim se uklanjaju svi prijašnji tragovi rada s grubim alatima i dobiva se krajnji željeni rezultat, a to je čisto, glatko drvo. Na kraju, zbog zaštite i dodatnog isticanja godova, rad se premazuje s lanenim uljem.

Na skulpturi *Dinamizam jurećeg bika* cilj je bio stilizacijom prikazati bikovu snagu i pokretljivost. Bikova snaga proizlazi iz njegove masivnosti. Na taj je način i istaknuta na ovoj skulpturi: njegov vrat, ramena i gornji dio tijela uvećani su i spojeni u jednu masivnu i monolitnu formu koja zauzima dvije trećine skulpture. Donji dio bika, odnosno preostala trećina skulpture, je dio na kojemu se nalaze pognuta glava, trbuh i noge. Na tom je dijelu skulpture prikazana bikova pokretljivost. U kontrastu s masivnim tijelom, bikove noge su šiljaste i na samom početku iznimno tanke u odnosu na tijelo. Unatoč toj razlici, noge su usklađene i nalaze se u harmoniji s ostatkom skulpture jer prate blage konturne linije ostalih dijelova tijela.

Slika 20: *Dinamizam jurećeg bika*

U filozofiji, prema metafizičkom principu dinamizma Gottfrieda Wilhema Leibniza, svijet se sastoji od aktivnih i pasivnih sila koje međusobno djeluju jedna na drugu. Skulptura *Bikov dinamičan hod* (eng. *Bull's dynamic gait*) je kao cjelina rađena od dvaju različitih materijala. Tijelo je rađeno od organskog materijala (drvo), a rogovi su rađeni od anorganskog materijala (mesing). Drveno tijelo u pokretu kao aktivna sila u suprotnosti sa statičnim rogovima od metala kao pasivnom silom, zaokružuju ovaj prikaz bika kao jednu dinamičnu cjelinu. Kako bi se istaknuo odnos ta dva materijala tijelo bika je stilizirano na način da je za prikaz svih udova bika korišten jedan geometrijski oblik, trokut.

Slika 21: *Bikov dinamičan hod*

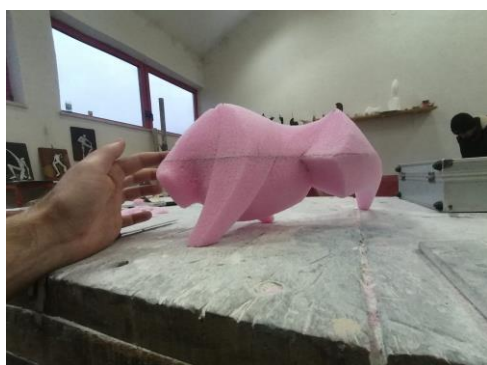
Skulptura *Dinamička forma bika* (eng. *Dynamic form of a bull*) izrađena je od stiropora i gipsa. Za početak je bilo potrebno napraviti početni blok stiropora. Korištene su četiri ploče debljine 10 centimetara i dimenzija 50x100 centimetara koje su međusobno slijepljene drvofiksom. Nakon sušenja slijedi obrada s ručnom pilom i skalpelom kako bi se uklonio materijal do željenog oblika. Nadalje, stiropor se oblaže gipsanom gazom radi stvaranja čvrste površine koja neće pucati. Zatim se na rad nanosi tanki sloj gipsa i oblikuje špahtlom. Nakon što se gips osušio slijedi gruba obrada s ručnim rašpama s kojima se dobiva završna forma. Na samom kraju slijedi brušenje s brusnim papirom koji uklanja svu teksturu i dobiva se završni izgled, odnosno glatke

plohe. *Dinamična forma bika* je skulptura monolitne mase. Ova skulptura je rad s najvećom stilizacijom svih detalja. Odstranivši sve karakteristične elemente bikovog tijela kao što su rogovi, glava i noge ostaje nam bezbojna monolitna forma. Cilj ove skulpture je s uklanjanjem svih detalja prikazati samu esenciju dinamizma kod bika, odnosno nešto nematerijalno kroz materijalnu formu.

Slika 22: *Dinamična forma bika*

Skulptura *Dinamizam jurećeg bika 2* rađena je na sličan način kao i prethodni rad, ali umjesto stiropora korišten je stirodur. Za vanjsku strukturu je umjesto gipsa upotrijebljen kit za drvo s kojim je postignuta željena tekstura.

Slika 23: Proces nastanka skulpture
Dinamizam jurećeg bika 2

Slika 24: Prikaz kontaktnih točki
i osi za skulpturu

Ova skulptura sadrži jednu novinu, a to je željezni uteg u prednjoj desnoj nozi bika. Kao što se može vidjeti na slici 23, autor pridržava bika koji stoji na tri noge. Zbog asimetričnog položaja nogu, samim time i asimetričnim kontaktnim točkama skulpture u odnosu na tlo, ova skulptura nije u mogućnosti samostalno stajati. Na slici 24 plavom bojom označene su kontaktne točke s tlom, a zelenom bojom označena je središnja gravitacijska os. Iz tog je prikaza vidljivo kako lijeva stražnja noga, koja je u zraku, vuče skulpturu u lijevo i to je uzrok nestabilnosti. Taj je problem riješen s ugradnjom željezne šipke u prednju desnu nogu koja je označena crvenom bojom. Stirodur je iznimno lagan materijal i ugradnjom željeznog utega omogućena je stabilnost skulpture unatoč asimetričnom položaju nogu. Kao završni premaz korišten je kromirani srebrni sprej. Kombinacijom navedenih faktora i dinamične poze u raskoraku, ova skulptura na neki način prkosi zakonima fizike te samim time dodatno izražava bikovu pokretljivost.

Slika 25: *Dinamizam jurećeg bika 2*

Skulptura *Bik u skoku* imala je isti proces rada kao i prethodni radovi. Tijelo je izrađeno od stiroporne jezgre koja je obložena gipsom. Ova skulptura sadrži postolje, odnosno zemlju koja je sastavni dio skulpture. Skulptura prikazuje bika u trenutku skoka te ima jednu decentraliziranu kontaktnu točku s tlom. Zbog toga je neophodno uključiti postolje u skulpturu - radi same tehničke izvedbe djela. Skulptura je pričvršćena za drvenu dasku s metalnom šipkom koja se nalazi u desnoj nozi bika. Postolje, odnosno stilizirani prikaz zemlje je obrađen ravnom brusilicom s okruglim glodalima za drvo s promjerima od 6 mm do 22 mm. Tekstura zemlje je vizualizirani prikaz vibracije, odnosno podrhtavanja koje je nastalo prilikom bikovog skoka. Počevši od prvog kruga - epicentra, 6 milimetarskim nastavkom istočkan je skicirani prostor. Sa svakim udaljavanjem od epicentra korišten je nastavak za 2 milimetra veći od prijašnjeg. Za završni premaz drveta korišten je vodeni bajc u boji oraha, a tijelo bika prelakirano je mat crnim autolakom u spreju.

Skulptura *Bik u skoku* prikazuje i objedinjuje riječ dinamizam u svojoj potpunosti. Kretanja, živahnost i energičnost uhvaćene su u trenutku bikovog skoka u punom trku.

Slika 26: Proces nastanka postolja za skulpturu *Bik u skoku* (lijevo i desno)

Slika 27: *Bik u skoku*

6. Zaključak

U ovom radu obrađen je motiv bika kroz povijest i pojam dinamizma u filozofiji i likovnoj umjetnosti. Početkom dvadesetog stoljeća talijanski futuristi počeli su koristiti riječ dinamizam u nazivu svojih radova kao što je Boccionijev *Dinamizam jurećeg konja + kuće* i Ballin *Dinamizam psa na uzici...* Druga industrijska revolucija i izumi koji su proizašli iz nje kao što su zrakoplov i automobil, služili su kao izvor inspiracije talijanskih futurista. Fascinirani brzinom novih prijevoznih sredstava i tehnološkim napretkom futuristi su u svojim djelima naglašavali brzinu, pokret, dinamizam i nasilje. Većinu futurističkih djela karakterizira njihov pokušaj prikazivanja dinamizma i kretnje pomoću optičkih iluzija koje su ostvarivali s dodavanjem likovnih elemenata na već postojeći motiv (npr. prikaz više pari nogu na psu, sjedinjavanje trkaćeg konja s kućom i slično). Razlika između njihovog prikaza dinamizma i u prikazu dinamizma u skulpturama autora ovog rada je ta što autor nije koristio dodatne likovne elemente nego se isključivo koristio stilizacijom. Cilj rada bio je materijalizirati pojam dinamizma na tijelu bika.

Literatura

- [1] https://en.wikipedia.org/wiki/Le_Taureau#/media/File:Pablo-Picasso-The_Bull.jpg
- [2] Apollinaire, G., Cubism, Parkstone International, 2014.
- [3] Apollodorus, The Library of Greek Mythology, Oxford University Press, 1998.
- [4] Beazley, J., The Development of Attic Black-Figure, University of California Press, Berkeley, 1986.
- [5] Boccioni, U., Futurist Painting Sculpture (plastic Dynamism), Getty Research Institute, 2016.
- [6] Breuil, H., Four Hundred Centuries of Cave Art, Art Books, 1979.
- [7] Cichorius, C., Trajan's Column, Alan Sutton, Gloucester, 1988.
- [8] Coen, E., Boccioni, U., Boccioni, a Retrospective, Metropolitan Museum of Art, New York, 1988.
- [9] Daggett Dillenberger, J., Handley, J. T., The Religious Art of Pablo Picasso, University of California Press, 2014.
- [10] Durante, L. D., Outdoor Monuments of Manhattan, NYU Press, 2007.
- [11] Hussein, I. L., Bull Symbolism in Ancient Iraqi Thought, International Journal of Innovation, Creativity and Change, Vol 11, 2. Izdanje 2020.
- [12] M. Green, Symbol and image in Celtic religious art, Taylor & Francis, 1992.
- [13] Öztürk, Ö. T., Türe, A, Yağlıcı, S. C., The Relationship of Futurism Dynamism and Today's Technology, 2021.
- [14] Penrose, R., Picasso: His Life and Work, University of California Press, Berkeley and Los Angeles, 1981.
- [15] Remler, P., Egyptian Mythology, A to Z, Chelsea House, New York, 2010.

- [16] River, C., *The Cult of the Apis Bull, The History and Legacy of Ancient Egypt's Most Famous Sacred Animal*, CreateSpace Independent Publishing Platform, Scotts Valley, 2017.
- [17] Sim, G., *Catalogue of the Collection of Greek and Roman Coins (1879)*, Kessinger Publishing, 2008.
- [18] Van der Geer, A., *Animals in Stone, Indian Mammals Sculptured Through Time*, Brill, 2008.
- [19] Van Dijk-Coombes, R. M., *Mesopotamian Gods and the Bull*, *Sociedades Precapitalistas*, vol. 8, br. 1, str. 30, Universidad Nacional de La Plata, 2018.
- [20] [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:An_Auroch_symbol_of_Adad_\(Hadad\)_storm_and_rain_god_of_ancient_Mesopotamian_religions_on_the_Ishtar_Gate_of_Babylon_reconstructed_with_original_bricks_at_the_Pergamon_Museum_in_Berlin_575_BCE_\(4\)_31806178803.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:An_Auroch_symbol_of_Adad_(Hadad)_storm_and_rain_god_of_ancient_Mesopotamian_religions_on_the_Ishtar_Gate_of_Babylon_reconstructed_with_original_bricks_at_the_Pergamon_Museum_in_Berlin_575_BCE_(4)_31806178803.jpg)
- [21] <http://mourlot.free.fr/english/fmtaureau.html>.
- [22] <http://pages.cpsc.ucalgary.ca/~sheelagh/personal/reps/bulls/>.
- [23] <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=5551>.
- [24] <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=8294>.
- [25] <http://www.ffzg.unizg.hr/kspuff/vojin-bakic-svjetlonosne-forme-retrospektiva-muzej-suvremene-umjetnosti-zagreb-7-12-2013-2-2-2013/>.
- [26] <https://drawpaintacademy.com/the-bull/>.
- [27] [https://en.bharatpedia.org/wiki/Nandi_\(mythology\)](https://en.bharatpedia.org/wiki/Nandi_(mythology)).
- [28] https://en.wikipedia.org/wiki/Bull's_Head.
- [29] https://en.wikipedia.org/wiki/Charging_Bull.
- [30] https://en.wikipedia.org/wiki/Cretan_Bull.
- [31] [https://en.wikipedia.org/wiki/The_Abduction_of_Europa_\(Rembrandt\)](https://en.wikipedia.org/wiki/The_Abduction_of_Europa_(Rembrandt)).
- [32] <https://smarthistory.org/bulls-head-rhyton>.
- [33] <https://smarthistory.org/hall-of-bulls-lascaux/>.
- [34] <https://www.alexanderancientart.com/1342.php>.

- [35] <https://www.britannica.com/biography/Giacomo-Balla#ref106649>.
- [36] <https://www.britannica.com/topic/The-Rape-of-Europa>.
- [37] <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=15225>.
- [38] <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=5106>.
- [39] <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=5372>.
- [40] <https://www.guggenheim.org/artwork/580>.
- [41] <https://www.museunacional.cat/en/colleccio/bull-symbol-saint-luke-evangelist/anonim-catalunya-barcelona/004587-000>.
- [42] <https://www.newadvent.org/cathen/05222a.htm>.
- [43] <https://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2007/contemporary-art-evening-n08363/lot.29.html>.
- [44] <https://www.widewalls.ch/magazine/francis-bacon-study-of-a-bull>.
- [45] <https://www.worldhistory.org/image/6567/apis-bull-saqqara-serapeum/>.
- [46] <https://www.wikiart.org/en/umberto-boccioni/unique-forms-of-continuity-in-space-1913>
- [47] <https://www.artincontext.org/the-bull-by-picasso/>